

УДК 378:016:355:001

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2019-92-5-51-58>

ДИДАКТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ АД'ЮНКТИВ НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

О. Я. Гнидюк

ORCID 0000-0001-8733-027X

У змісті статті розкрито проблему підготовки фахівців за третім рівнем вищої освіти в ад'юнктурі Національної академії Державної прикордонної служби України. За структурою публікації автор виклав матеріал з усіх її складових: у вступі проаналізовано ступінь актуальності представленої проблематики в загальних рисах; в аналізі наукових джерел перераховано прізвища тих вчених, чий праці взято до уваги при вивченні цієї проблеми. У викладі основного матеріалу автор наголосила на тому, що у попередніх наукових працях вже розкрито зміст поняття «науково-дослідницької компетентності ад'юнктив академії прикордонної служби» (здатність виділяти та обґрунтовувати наукові проблеми актуального рівня, а також проводити розбиття цих проблем в обраному науковому дослідженні, здійснювати наукові процедури аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування та інших, втілювати отримані результати у практику і формулювати необхідні наукові висновки та рекомендації). У подальшому перераховано ключові дидактичні особливості формування зазначеної компетентності ад'юнктив-прикордонників (оволодіння актуальною науковою інформацією; формування в ад'юнктив пізнавальної системи цінностей; формування творчості наукового пошуку; сприяння саморозвитку та самовдосконаленню; сприяння підвищенню ефективності науково-дослідницької діяльності; формування інтелектуальних та пізнавальних мотивів; формування вмінь розв'язувати наукові суперечності в дослідженнях; сприяння формуванню високого рівня активності; формування вмінь використовувати інноваційні технології професійної діяльності; формування дослідницьких вмінь та навичок тощо).

Ключові слова: ад'юнкти, науково-дослідницька компетентність, формування, дидактичні особливості, академія прикордонної служби.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Актуальність проблеми формування науково-дослідницької компетентності ад'юнктів Національної академії Державної прикордонної служби України пов'язана з їх освітніми завданнями: перш за все навчитись здійснювати наукову та дослідницьку діяльність. Усі майбутні науковці повинні усвідомити важливість їх навчання, оскільки цього вимагає не лише програма їх підготовки, а й можливість української науки та освіти інтегруватись у світову наукову та освітню систему.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Згідно із логікою наукових досліджень, їх якість залежить від арсеналу методів, використаних дослідником. Тому нами застосовано метод аналізу літературних джерел.

Для розкриття сутності запропонованої проблеми проаналізовані роботи І. Бец (2004), А. Жабенко (3), В. Кременя (2), Л. Лобанової (2010), О. Поживілової (2006), Ж. Таланової (2010) та багатьох інших зарубіжних та вітчизняних дослідників.

Виділення раніше не вирішених частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Врахування змісту існуючих досліджень дало змогу виділити ті питання, що донині не розкриті в науковій літературі, зокрема по відношенню до таких об'єктів, як ад'юнкти прикордонної служби (Про вищу освіту : Закон України, 2016; Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України, 2016). У загальній проблемі освітньої діяльності ад'юнктів-прикордонників цінним є проблема формування їх науково-дослідницької компетентності.

Тому **метою статті** є виділення та обґрунтування змісту дидактичних особливостей формування науково-дослідницької компетентності ад'юнктів Національної академії Державної прикордонної служби України (надалі – НАДПСУ).

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Положення компетентнісного підходу добре знайомі українським дослідникам, і тому на сучасному етапі їх увага зосереджена на визначенні суттєвих ознак у змісті ключових компетентностей фахівців різних сфер (Мацько, 2011). Західні дослідники заклали науковий фундамент компетентнісного підходу, а вітчизняні – його розвинули. Це підтверджується численними доробками, в яких компетентність є або результатом освіти, або якісною характеристикою особистості фахівця, або частиною культури фахівця.

В створених нами публікаціях сформульовано визначення науково-дослідницької компетентності ад'юнктів академії прикордонної служби як здатності виділяти та обґрунтовувати наукові проблеми актуального рівня, а також проводити розбиття цих проблем в обраному науковому дослідженні, здійснювати наукові процедури аналізу, синтезу, порівняння, абстрагування та інших, втілювати отримані результати у практику та формулювати необхідні наукові висновки та рекомендації.

У НАДПСУ існує декілька спеціальностей у підготовці ад'юнктів, проте дидактичні особливості цієї підготовки є спільними. Унікальність теорії навчання полягає в тому, що вона намагається сформулювати універсальну відповідь на ті питання, які потребують особливого підходу. Подібна ситуація існує і по відношенню до ад'юнктів НАДПСУ. Ад'юнктура має на меті підготувати, в першу чергу, майбутніх науковців (Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах, 2016). Тому обрана ад'юнктом спеціальність вимагає врахування відповідних дидактичних принципів. Нами виділено та обґрунтовано зміст тих дидактичних принципів, що враховують специфіку їх освітньої діяльності та сприяють формуванню науково-дослідницької компетентності. Такими дидактичними особливостями є наступні:

- оволодіння актуальною науковою інформацією;
- формування в ад'юнктів пізнавальної системи цінностей;
- формування творчості наукового пошуку;
- сприяння саморозвитку та самовдосконаленню;
- сприяння підвищенню ефективності науково-дослідницької діяльності;
- формування інтелектуальних та пізнавальних мотивів;
- формування вмінь розв'язувати наукові суперечності в дослідженнях;
- сприяння формуванню високого рівня активності;
- формування вмінь використовувати інноваційні технології професійної діяльності;
- формування дослідницьких вмінь та навичок тощо.

Подані вище дидактичні особливості формування науково-дослідницької компетентності ад'юнктів академії прикордонної служби виокремлені нами на основі врахування змісту їх підготовки в ад'юнктурі, а також специфіки їх професійної сфери – охорони та захисту державного кордону. Саме в наукових дослідженнях ад'юнктів НАДПСУ буде відображено особливості діяльності органів охорони кордону України,

аналіз зарубіжного досвіду з такої діяльності, удосконалення підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників тощо.

Таким чином, у науково-дослідницькій компетентності ад'юнктів НАДПСУ передбачено сформованість уявлень щодо актуальності сучасних теоретичних та прикладних досліджень; високого рівня володіння іноземною мовою у професійній діяльності й професійній комунікації; усвідомлення сутності теоретико-методологічних підходів в існуючих наукових галузях; усвідомлення методології наукової галузі, знань щодо закономірностей її розвитку; сформованість готовності застосовувати отримані знання у професійній діяльності; уміння розробляти науковий апарат дослідження та планувати експеримент; розуміння методології наукового дослідження; використання методів наукового дослідження (прямої реєстрації подій, письмового та усного опитування); вміння формулювати наукову ідею та виправдовувати або спростовувати її в контексті обраної проблеми; аналітичні вміння наукових результатів здійсненої пошукової діяльності формулювати конкретні відповідні висновки (здатність до рефлексії); пізнавальна активність; здатність нести відповідальність за реалізовану науково-дослідницьку діяльність; вміння провадити полеміку та дискусію, вміння добирати відповідні аргументи у цивілізованій суперечці з метою відстоювання своєї точки зору; оволодіння методами математичної статистики та інформаційно-комп'ютерними технологіями; вміння створювати публікації з презентацією результатів науково-дослідницької діяльності тощо.

Висновки. Таким чином, у представленому матеріалі статті розкрито проблему формування науково-дослідницької компетентності ад'юнктів НАДПСУ. Автор подав визначення дефініції «науково-дослідницька компетентність» з метою виділення низки відповідних дидактичних особливостей.

Результати дослідження, відображеного у запропонованій науковій статті, не вичерпують усіх проблемних аспектів, що існують у цій проблематиці. *Перспективними напрямками* подальших наукових пошуків є розробка методичних рекомендацій та виявлення педагогічних резервів щодо формування науково-дослідницької компетентності ад'юнктів академії прикордонної служби, сутності методики, аналізу нормативно-правового фундаменту щодо процедури захисту наукових робіт, що є недоступними для суспільства тощо.

Література

1. Бец І. О. Теоретичні основи формування науково-дослідницької компетентності майбутніх офіцерів-прикордонників. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна»*. 2011. № 4. С. 11-15. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2011_4_4 (дата звернення : 01.11.2019 р.)
2. Вища освіта в Україні і Болонський процес : навч. посіб. / за ред. В. Кременя / авт. кол. : М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаш, В. Д. Шинкарук та ін. Тернопіль : Навчальна книга Богдан, 2004, 384 с.
3. Жабенко О. В., Лисенко Л. І. Становлення та розвиток системи підготовки й атестації науково-педагогічних і наукових кадрів з державного управління. *Економіка та держава*. 2008. № 5. С. 70-74. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2008_5_23 (дата звернення : 04.11.2019 р.)
4. Лобанова Л. С. Системы подготовки научных кадров в европейских странах и Украине: сравнительный анализ в контексте формирования Единого европейского образовательного и научного пространства : монография. Киев : Информ.-аналитич. агентство, 2010, 100 с.
5. Мацько Д. С. Методика аналізу сформованості гуманістичних цінностей майбутніх учителів англійської мови та літератури. *Освіта на Луганщині*. 2011. № 1, С. 85-90.
6. Поживілова О. В. Розвиток систем підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації в європейському регіоні та Україні (1990–2005 рр.) : автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2006, 20 с.
7. Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах) : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.03.2016 р. № 261. URL : <http://zakon.lbc.com.ua/> (дата звернення : 02.11.2019 р.)
8. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556–VII (із змінами, у редакції від 20.06.2016, підстава № 114-19). URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення : 04.11.2019 р.)
9. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 р. № 848–VIII (із змінами, у редакції від 01.01.2016, підстава № 928–19). URL : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення : 03.11.2019 р.)
10. Таланова Ж. Докторська підготовка у світі та Україні : монографія. Київ : Міленіум, 2010, 476 с.

References

1. Betz, I. O. (2011). Teoretychni osnovy formuvannya naukovo-doslidnyts'koyi kompetentnosti maybutnix ofitseriv-prykordonnnykiv [Theoretical bases of formation of scientific competence of future border guards]. *Collection of scientific works of Khmelnitsky Institute of Social Technologies, University of Ukrain, 4*, 11-15. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist_2011_4_4 (date of appeal: 01.11.2019) (ukr).

2. Vyshcha osvita v Ukraini i Bolons'kyu protses : navch. posib [Higher education in Ukraine and the Bologna process: study. tool]. V. Kremin (Ed.). Collective of authors: M. F. Stepko, Ya. Ya. Bolyubash, & V. D. Shinkaruk, etc.] Ternopil: Bogdan Educational Book, 2004, 384 p. (ukr).
3. Zhabenko, O. V., & Lysenko, L. I. (2008). Stanovlennya ta rozvytok systemy pidhotovky y atestatsiyi naukovo-pedahohichnykh i naukovykh kadriv z derzhavnoho upravlinnya [Formation and development of the system of training and certification of scientific-pedagogical and scientific personnel in public administration]. *Economy and the state*, # 5, 70-74. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2008_5_23 (date of appeal: 04.11.2019) (ukr).
4. Lobanova, L. S. (2010). *Systemy podhotovky nauchnykh kadrov v evropeyskykh stranakh y Ukrainy: sravnitel'nyy analiz v kontekste formirovaniya Edynoho evropeyskoho obrazovatel'noho y nauchnoho prostranstva: monohrafiya* [Systems of training of scientific personnel in the European countries and Ukraine: * comparative analysis in the context of formation of the Single European educational and scientific space: monograph]. Kiev: Informational analyst. Agency (ukr).
5. Matsko, D. S. (2011). Methods of analysis of the formation of humanistic values of future teachers of English and literature. [Metodyka analizu sformovanosti humanistychnykh tsinnostey maybutnikh uchyteliv anhlivs'koyi movy ta literatury]. *Education in Luhansk region*, # 1, 85-90 (ukr).
6. Pozhivilova, O. V. (2006). *Rozvytok system pidhotovky naukovykh i naukovo-pedahohichnykh kadriv vyshchoyi kvalifikatsiyi v yevropeys'komu rehioni ta Ukraini (1990–2005 rr.)* [Development of systems of training of scientific and scientific-pedagogical staff of higher qualification in the European region and Ukraine (1990-2005)]. (Abstract of Candidate of Pedagogical Sciences Thesis). Kyiv (ukr).
7. [Poryadok pidhotovky zdobuvachiv vyshchoyi osvity stupenya doktora filosofiyi ta doktora nauk u vyshchykh navchal'nykh zakladakh (naukovykh ustanovakh) Procedure for preparation of higher education candidates for the degree of Doctor of Philosophy and Doctor of Science in higher education institutions (scientific institutions)]: Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 261 of 23.03.2016. Retrieved from <http://zakon.lbc.com.ua/> (date of appeal: 02.11.2019) (ukr).
8. *Pro vyshchu osvitu* [On Higher Education]: Law of Ukraine of 01.07.2014 No. 1556 – VII (as amended, as of June 20, 2016, ground No. 114-19). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (date of appeal: 04.11.2019) (ukr).
9. *Pro naukovu i naukovo-tekhnichnu diyal'nist'* [About scientific and scientific-technical activity]: Law of Ukraine of 26.11.2015, No. 848-VIII (as amended, as of 01.01.2016, ground No. 928-19). Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (date of appeal: 03.11.2019) (ukr).
10. Talanova, J. (2010). *Doktors'ka pidhotovka u sviiti ta Ukraini* [Doctoral training in the world and Ukraine]: a monograph. Kyiv: Millennium (ukr).

ДИДАКТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ НАУЧНО-ИССЛЕДОВАТЕЛЬСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ АДЪЮНКТОВ НАЦИОНАЛЬНОЙ АКАДЕМИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОГРАНИЧНОЙ СЛУЖБЫ УКРАИНЫ**О. Я. Гныдюк**

В содержании статьи раскрыта проблема подготовки специалистов третьего уровня высшего образования в адъюнктуре Национальной академии Государственной пограничной службы Украины. В соответствии со структурой публикации автор изложил материал всех ее составляющих. Во введении проанализирована степень актуальности представленной проблематики в общих чертах; в анализе научных источников перечислены фамилии тех ученых, чьи труды приняты во внимание при изучении этой проблемы. В изложении основного материала автор отметила, что в предыдущих научных трудах уже раскрыто содержание понятия научно-исследовательской компетентности адъюнктов академии пограничной службы (способность выделять и обосновывать научные проблемы актуального уровня, а также проводить разбиение этих проблем в выбранном научном исследовании, осуществлять научные процедуры анализа, синтеза, сравнения, абстрагирования и других, воплощать полученные результаты в практику и формулировать необходимые научные выводы и рекомендации). В дальнейшем перечислены ключевые дидактические особенности формирования указанной компетентности адъюнктов пограничников (овладение актуальной научной информацией, формирование у адъюнктов познавательной системы ценностей, формирование творчества научного поиска, содействие саморазвитию и самосовершенствованию, содействие повышению эффективности научно-исследовательской деятельности, формирование интеллектуальных и познавательных мотивов, формирование умений решать научные противоречия в исследованиях, содействие формированию высокого уровня активности, формирование умений использовать инновационные технологии профессиональной деятельности, формирование исследовательских умений и навыков и т.д.). Обобщение результатов проведенной работы было выполнено в форме сформулированных выводов и выделения тех направлений, которые могут быть актуальными в контексте проблемы научно-исследовательской компетентности адъюнктов пограничной службы Украины.

Ключевые слова: адъюнкты, научно-исследовательская компетентность, формирование, дидактические особенности, академия пограничной службы.

DIDACTIC PECULIARITIES OF FORMATION OF SCIENTIFIC RESEARCH COMPETENCE OF ADJUSTMENTS OF THE NATIONAL ACADEMY OF THE STATE BORDER OFFICE OF UKRAINE**O. Ya. Gnydyuk**

The article is devoted to the problem of training specialists in the third (educational scientific / educational creative) level of higher education in adjuncture of the National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. According to the structure of the publication the author outlined the material in all its components: the introduction analyzes the degree of relevance of the presented problems in general terms; in the analysis of scientific sources the names of those scientists whose works were taken into account in studying this problem are listed; in order to prove the proposed problem, to compile the overall problem in part. In the presentation of the main material, the author emphasized that the content of the concept of "scientific competence of the Adjuncts of the Border Guard Academy" (the ability to isolate and substantiate scientific problems of current level, as well as to make a breakdown of these problems in the chosen scientific research has already been disclosed in previous scientific works to carry out scientific procedures of analysis, synthesis, comparison, abstraction and others, to translate the obtained results into practice and to formulate the necessary scientific conclusions and recommendations). The following are the key didactic features of the formation of the adjunct border guards' competence (mastering relevant scientific information; formation of the cognitive system of values in the adjuncts; formation of scientific search; promotion of self-development and self-improvement; promoting the efficiency of scientific and research activities; cognitive motives; forming the ability to resolve scientific contradictions in research; promoting high-level asset formation skills; use of innovative technologies of professional activity; formation of research skills; etc.). Summarizing the results of the work was carried out in the form of formulated conclusions and the identification of areas that may be relevant in the context of the problem of research competence of adjuncts of the Border Guard Service of Ukraine.

Keywords: Adjuncts, Research Competence, Formation, Didactic Features, Border Guard Academy.

Гнидюк Оксана Ярославівна – кандидат педагогічних наук, начальник ад'юнктури, старший науковий співробітник, Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького (м. Хмельницький, Україна). E-mail: oksgn@ukr.net

Gnidiuk Oksana Yaroslavivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Head of Adjuncture, Senior Fellow, National Academy of State Border Guard Service of Ukraine named after Bohdan Khmelnytsky (Khmelnitsky, Ukraine). E-mail: oksgn@ukr.net